
UDK 811.161.1'367.3
821.161.1-1.09 Brodski I.
Izvorni znanstveni članak
Primljeno: 25. X. 2008.

Rafaela BOŽIĆ-ŠEJIĆ
Sveučilište u Zadru

ULOGA NOMINATIVNIH REČENICA U POEZIJI IOSIFA BRODSKOGA

Sažetak

U članku se analizira struktura i semantika nominativnih rečenica u poeziji Iosifa Brodskoga, odnosno razmatra se problematika jedne vrste rečenica bez predikata i njihova uloga u kompoziciji i semantici pjesme. Revolucionaran razvoj sintaksne strukture nominativnih rečenica u I. Brodskoga igra različite uloge u gradnji atmosfere i kompoziciji lirske pjesme.

Ključne riječi: Iosif Brodskij, poetska sintaksa, nominativne rečenice.

1. Korpus nominativnih rečenica¹ u poetskome diskursu Iosifa Brodskog vrlo je velik i iznosi oko 450 rečenica (oko 3% ukupnoga broja od oko 15.000 rečenica u njegovim *Sabranim djelima*).² Upravo zadivljuje njihova sintaksna raznolikost koja je još jedan znak majstorstva i revolucionarnosti Brodskog u poetskome sintaksnom izrazu.³ On naime razvija njihovu sintaksnu strukturu od elementarnih do iznimno složenih oblika koji nastaju ponajviše zbog vrlo složenih načina atribuiranja (npr. participskim konstrukcijama ili zavisnim rečenicama). Takva složena sintaksna struktura ovakvim rečenicama na neki način gotovo realizira predikatnu konstrukciju te se ponekad doimaju poput dvokomponentnih rečenica. Međutim, one to ipak nisu pa svojom neraščlanjenom strukturom, svojom jednokomponentnošću, svojom “predikatnošću” bez predikata ostvaruju određeno odvajanje od nekih osnovnih kategorija koje predikat sadrži. Upravo činjenica da ih Brodskij rabi tako često i do krajnosti razvija njihovu sintaksnu strukturu poticaj je za ovo istraživanje čije je glavno pitanje kakvu ulogu ima spomenuti tip rečenica u poetskome izrazu I. Brodskog.

2. Sintaksna struktura ovakvih rečenica u Brodskog vrlo je složena. Iako se one tradicionalno najčešće povezuju s najjednostavnijim realizacijama, odnosno s rečenicama koje se sastoje samo od jednoga glavnog člana (subjekta), one ipak mogu biti proširene atributom, a mogu biti i dio složene rečenice (bilo zavisnosložene, bilo nezavisnosložene). Tako osim “klasičnih” nominativnih neproširenih rečenica tipa: **Ноябрь**. (Studen.) III, 76, **Облака**. (Oblaci.) III, 291, ili rečenica proširenih s jednim atributom, npr. **Больничная аллея**. (Bolnička aleja.) II, 258, **Детская**

1 Nominativnim rečenicama nazivamo takve jednokomponentne rečenice koje utvrđuju nazočnost, postojanje predmeta ili pojave što ju imenuje glavni član rečenice izražen imenicom u nominativu ili količinsko imeničkom sintagmom (količestvenno-imennym sočetanijem), a rjeđe brojem ili osobnom zamjenicom. Te rečenice imaju samo oblik sadašnjega vremena, dok u prošlome ili budućem vremenu njima odgovara dvokomponentna rečenica s predikatnom izraženim glagolom sa značenjem postojanja, prisutnosti, stanja (GRJ II, 1960., 55). One mogu biti jednostavne rečenice (ponekad s česticama ili uzvicima) ili proširene rečenice. Oblik im se uvijek podudara sa sintagmom koja se sastoji od glavnoga člana i atributa što se na njega odnosi (jednoga ili više), a mogu biti izjavne, upitne i usklične.

2 Usporedimo to s tridesetak nominativnih rečenica u poeziji A. S. Puškina.

3 Detaljno o tome u tekstu doktorata Rafaela Božić, *Rečenica i stih u poeziji Iosifa Brodskog*, Zagreb, 2007.

беготня. (Dječje trčkanje.) III, 259, u Brodskoga susrećemo i složenije sintaksne strukture. Tako u njegovu djelu pronalazimo strukture s većim brojem atributa: Слепящий **блеск** хромированной стали. (Zasljepljujući bljesak kromiranoga čelika.) II, 401. Поздний **вечер** в Империи, в нищей провинции. (Kasna večer u Imperiji, u bijednoj provinciji.) III, 49, Пленное красное **дерево** частной квартиры в Риме. (Otetí mahagonij privatnoga stana u Rimu.) III, 227. Brodskij također često usložnjava sintaksnu rečeničnu strukturu participskim konstrukcijama u atributivnoj ulozi – kojima je ruski jezik i inače skloniji no hrvatski: Вполне стандартный **пейзаж**, улучшенный наводнением. (Potpuno standardni pejzaž, popravljen poplavom.) IV, 142, Раззрастающаяся незаметно / с каждым шагом **площадь** для монумента / здесь прописанному постоянно.⁴ (Sa svakim korakom sve se više povećavajući trg za spomenik namijenjen za zauvijek.⁵) IV, 150. Nominativne se rečenice pojavljuju i u ulozi glavne surečenice u zavisnosloženoj rečenici: **Маяк**, чья башня привлекает взор / скорей фотографа, чем морехода. (Svjetionik, čiji toranj privlači prije fotografa nego mornara.) II, 251, **Воин**, пред коим многие пали / стены, хоть меч был вражьих тупей, / блеском маневра о Ганнибале / напоминавший средь волжских степей. (Воин, пред kojim su mnoge zidine pale, iako je mač neprijatelja bio tuplji, bljeskom manevra na Hanibala podsjećajući u stepama Volge.) III, 73. Brodskij usložnjava strukturu nominativnih rečenica i tako što povećava broj subjekata (jedinoga glavnog člana nominativne rečenice), od dvaju do čak trinaest subjekata. Oni mogu biti povezani asindetskom vezom i biti različiti ili isti: **Молчанье, тишь.** (Šutnja, tišina.) II, 107, **Холмы, холмы.** (Brjegovi, brjegovi.) I, 253, a mogu biti povezani i sindetskom vezom ili stajati u negaciji: **Женитьба** и **диплом.** (Ženidba i diploma.)

4 Interpunkcija u primjerima navodi se prema izdanju navedenu u popisu izvora i literature, čak i kada ta interpunkcija ne odgovara pravilima ruskoga pravopisa.

5 Doslovan hrvatski prijevod ruskoga izvornika nije uvijek jednostavno dati zbog razlika u hrvatskoj i ruskoj gramatici. U ruskoj gramatici šira uporaba participa omogućuje veći broj bezpredikatskih (su) rečenica koje se u hrvatskoj gramatici normalno izražavaju samo složenim rečenicama i predikatima. Doslovnim se prijevodima nastojalo, ponekad i pod cijenu malo "neobičnijega" hrvatskoga dati što bližu sintaksnu strukturu izvornika imajući u vidu činjenicu da je riječ o pjesničkom jeziku i da je sam Brodski bio sklon takvu, ne uvijek gramatičkomu, djelovanju na jezik.

II, 322, **Ни запятой, ни слога.** (Ni zareza, ni sloga.) II, 174. Iz prethodnih je primjera zorno da ti subjekti mogu biti i bez atributa, ali jedan ili više tih subjekata mogu biti i prošireni: **Дом офицеров, майский бал.** (Dom oficira, svibanjski bal.) I, 60, **Взгляд, прикованный к чертам, / освещенным и в тени, – / продолженье** клеток там, / где кончаются они. (Pogled, prikovan crtama lica osvjetljenim u tami – nastavak stanica tamo gdje se one završavaju.) III, 269. Primjeri s tri i više subjekata u rečenici nisu česti, ali ih ima: **Улицы, лица, фары.** (Ulice, lica, farovi.) III, 97, **Ни рыб, ни мух, ни птиц.** (Ni riba, ni muha, ni ptica.) II, 112, **Рим, человек, бумага; / хвост** дописанной буквы – точно мелькнула крыса. (Rim, čovjek, papir, repić dopisanoga slova – baš kao da je protrčao mišić.) III, 231, **Колка** дров, **подметанье** полов, / **нахождение** того, что оставил / на столах, **повторенье** без солов, / **запирание** повторное ставень. (Sijeranje drva, metenje podova, nalaženje ostavljenoga na stolovima, ponavljanje bez riječi, ponovno zatvaranje prozora.) I, 250/251, **Колка** дров, **подметанье** полов, / **топка** печи, стекла **вытирание**, / **выметание** бумаг из углов, / разрешенная **стирка, старание.** (Sijeranje drva, metenje podova, loženje peći, brisanje stakla, podmetanje papira iz kutova, dopušteno pranje, trud.) I, 249, **Студентки, фарцмены, тихари, / грузины, блядуны, инженера / и потаскушки – вечная пора, / вечерняя пора** по городам, / **полупарад** ежевечерных дам, / **солдатики, курсантики – вечная пора, / вечерняя пора** по городам, / **полупарад** ежевечерных дам, / **солдатики, курсантики – крупа...** (Studentice, preprodavači, informanti, Gruzijci, kurvari, inženjeri i ženskari – vječno vrijeme, večer u gradovima, poluparada svakovečernjih dama, vojničiči, kadeti – vojniči.) I, 104.

Promatrajući sastav nominativnih rečenica i njihovu sintaksnu strukturu, dolazi se do zaključka kako i pored njihovih strukturnih mogućnosti na koje ukazuje Brodskij u svome opusu ipak prevladavaju "elementarne" nominativne rečenice, tj. neproširene rečenice s jednim subjektom. U ukupnome korpusu rečenica u njegovoj poeziji ovomu tipu pripada 0,8%, a u korpusu nominativnih rečenica one čine čak oko 25% korpusa te ga se može smatrati osnovnim tipom nominativnih re-

čenicama. Iako, kao što se moglo vidjeti, u njegovu pjesništvu postoje i primjeri nominativnih rečenica s više glavnih članova (od dva do trinaest), ipak se brojnost takvih primjera smanjuje s povećanjem broja subjekata u rečenici. Tako je primjera s jednim subjektom ukupno 369, s dva subjekta 35, s tri subjekta 11, s četiri subjekta 3, s pet subjekata 5, sa šest subjekata 2, a sa sedam i trinaest subjekata samo je po 1 primjer. S pokaznom zamjenicom *вот* tu je još 21 primjer, a s *как* 6 primjera. Iako su u njegovu pjesništvu važne nominativne rečenice s većim brojem subjekata, ipak smatram da je njegova revolucionarnost u razvoju nominativnih rečenica važnija na polju nominativnih rečenica s jednim subjektom, ali s različitom i vrlo složenom atribucijom (participske konstrukcije, zavisne surečenice). Upravo su to primjeri koji ukazuju na činjenicu da nominativne rečenice mogu biti kontekstualno neovisne i upravo rečenice, dakle jedinice na razini jezika, a ne samo jedinice na razini govora kako se u gramatikama često navodi (KRG, Pranjković). Ipak, ovo složeno pitanje tek zahtijeva ozbiljnije istraživanje i teorijsku razradbu pa se u ovoj prilici ne će dublje ulaziti u dotičnu problematiku jer zadire i u jedno od neriješenih i kompleksnih pitanja složene rečenice u odnosu prema jednostavnoj (odnosno prema surečenicama koje je sastavljaju).

3. Semantika nominativnih rečenica u Brodskoga vrlo je bogata i raznolika, ali ju je ipak moguće svesti na nekoliko semantičkih polja. Može se reći da se prema učestalosti uporabe semantička polja raspoređuju u tri skupine. Brodskij najčešće rabi značenja predmeta koje lirski subjekt zapaža, vremena, mjesta, meteoroloških pojava i apstraktnih pojmova. Nakon toga slijedi skupina značenja koja se pojavljuju nešto rjeđe (u nju ulaze sljedeća značenja: dio pjesničke slike koji pripada neživoj prirodi, ljudsko biće, zvuk, ljudsko zanimanje ili radnja te nedostatak nečega). Sva ostala značenja ulaze u treću skupinu i susreću se vrlo rijetko.

Dakle, najčešće se pojavljuju nominativne rečenice koje označavaju predmete što ih lirski subjekt zapaža, kao u primjerima **Нос железного корабля.** (Nos željeznoga broda.) III, 89 ili **Расчерченная школьная тетрадка.** (Is crtana školska bilježnica.) II, 275. U gotovo istoj mjeri nominativne rečenice označuju vrijeme, bilo da je riječ o označavanju dana, doba dana ili godišnjega doba: **Вторник.** (Utorak.) III, 120,

Прохладный английский **полдень**. (Prohladno englesko podne.) III, 164, a posebno je zanimljivo to što nominativnu rečenicu **Ночь**. (Noć.) jedinu u cijelome opusu ponavlja čak 15 puta.⁶ Činjenica da se semantičkomu polju “noć” mogu pridodati još neke rečenice koje označavaju sumrak, ponoć, večer, zalazak sunca i sl. (ukupno oko četrdesetak rečenica) – govori o tome da je ovo jedno od važnijih semantičkih polja njegova pjesništva.

Nominativne rečenice Brodskij vrlo često rabi i za označavanje mjesta, kao npr. **Переулок**. (Uličica.) II, 187, **Маленькие города**, где вам не скажут правду. (Gradići, u kojima vam ne će reći istinu.) IV, 204, a kao što je navedeno, jedno od važnijih semantičkih polja po učestalosti uporabe jesu rečenice povezane s meteorološkim odrednicama (godišnje doba, ili vremenske prilike), kao npr. u rečenicama: **Облака**. (Oblaci.) III, 291 i **Снег**. (Snijeg.) II, 174. Često se značenja meteoroloških odrednica spajaju sa značenjem vremena kao u primjeru: **Осенний вечер**. (Jesenji vjetar.) III, 67, a rjeđe s nekim drugim značenjima kao npr. značenjem zvuka u primjeru **Шуршанье** снегопада. (Šuštanje snijega.) II, 181, ili pak predmeta koje lirski subjekt zamjećuje kao u primjeru: **Мосты** в тумане. (Mostovi u magli.) II, 406. Meteorološka značenja učestalija su u strukturno jednostavnijim rečenicama, dok su u složenijim rečenicama ili rečenicama s više subjekata relativno rijetke. I značenje apstraktnih pojmova pronalazimo relativno često, npr. **Чудеса**. (Čudesna.) I, 110, **Мысль** о нем. (Misao o njemu.) III, 177, **Грех** молодости. (Grieh mladosti.) II, 320, **Бесконечность**, велосипедной восьмеркой / приносивающаяся к коридору. (Beskonačnost, što se osmicom bicikla navikava na miris hodnika.) IV, 32.

Skupina značenja što se pojavljuju nešto rjeđe jesu: dio pjesničke slike koji pripada neživoj prirodi, **И вот земля** – небес бледней. (I evo zemlja – bljeđa od nebesa.) I, 241, Почти **пейзаж**. (Gotovo pejzaž.) III, 290; ljudsko biće, **Фигуры** у окна. (Figure kraj prozora.) II, 263, **Часть** женщины. (Dio žene.) II, 420; zvuk, **Шум** улицы. (Buka ulice.) III, 275, **Хор** детских голосов. (Zbor dječjih glasova.) III, 43; ljudsko zanima-

6 **Ночь**. I, 256; II, 93; II, 127; II, 181; II, 187; II, 223; II, 257; II, 258; II, 258; II, 270; II, 271; II, 283; II, 366; III, 43; III, 86.

nje ili radnja **Председатель** Совнаркома, Наркомпроса, Мининдела! (Predsjednik Sovnarkkoma, Narkomprosa, Minindela!) III, ili **Альберт Фролов**, любитель тишины. (Albert Frolov, zaljubljenik u tišinu.) II, 325; te nedostatak nečega **Пустота**. (Praznina.) III, 7.

Sva ostala značenja što se pojavljuju u nominativnim rečenicama I. Brodskoga ulaze u treću skupinu i pojavljuju se vrlo rijetko. Tako se i životinje ponekad pojavljuju kao dio pjesničke slike, npr. **Коровы**, разбрeдшиeся по полям. (Krave u lutanju poljima.) III, 165, ali isto tako i biljke: **Двадцать сосен** на месте кошмара. (Dvadeset borova na mjestu noćne more.) I, 249. Također rijetko, ali se ipak pojavljuju i značenja: vanjski čovjekov izgled, kao npr. **Брюнетка**. (Brineta.) II, 314, ili **Гримаса** / сомнения. (Grimasa sumnje.) II, 321; potom stanje ljudskoga bića (npr. besanica, smrt), **Бессонница**. (Nesanica.) II, 420, ili fizička povreda, **Сплошные стружья**. (Same kraste.) II, 327, ali i emocionalne oznake kao npr. **Скука**. (Dosada.) II, 140, **Тоска**. (Tuga.) II, 319, **И боль** в душе. (I bol u duši.) I, 66; te značenja različitih psiholoških oznaka i karakterizacija osobe kao npr. **Мыслитель**. (Mislilac.) II, 321. U toj grupi značenja pojavljuje se i hrana, uglavnom biljnoga podrijetla, npr. **Лук и редиска** невероятных/ размеров, **укроп**, **огурцы** из кадки, / **помидоры**... (Luk i repa nevjerojatnih razmjera, kopar, krastavci iz kante, rajčice...) III, 224; različiti komentari, kao npr. **Беда!** (Jad!) II, 156 ili **Смешной романс**. (Smiješna romansa.) I, 88, a susreću se još i značenja kulture ili običaja povezanih uglavnom s religijom, npr. **Второе Рождество** на берегу / незамерзающего Понта. (Drugi Božić na obali nezamrznutoga Ponta.) II, 416. Jednako se rijetko pronalaze i različita zbivanja, ...майский **бал**. (...svibanjski bal.) I, 60.

Naravno, u pojedinim slučajevima pripadnost određenoj semantičkoj skupini teško je jednoznačno odrediti jer u nekim slučajevima zbog višeznačnosti riječi i sintaksnih realizacija dolazi do pojava semantičkoga sinkretizma. Tako primjerice sve nominativne rečenice povezane s blagdanom Božića govore o religijskome običaju koji ukazuje na pripadnost određenoj kulturi, a kako se Božić slavi uvijek u isto doba godine, takve rečenice mogu istodobno biti i vremenska odrednica.

Također, moguće je uočiti određene pomake u semantičkoj i kompozicijskoj strukturi u odnosu na sintaksnu strukturu. Semantička struktura mijenja se u odnosu na sintaksnu tako što rečenice s jednim glavnim članom najčešće bivaju vremensko-prostorni okvir pjesme, iako se, s obzirom na brojnost tipova i rečenica iz ove skupine, često susreću i druga značenja. Nominativne rečenice s dvama subjektima manje se nalaze u takvoj prostorno-vremenskoj funkciji, a najčešće se pojavljuju značenja predmeta koje vidi lirski subjekt ili pak u značenju apstraktnih pojmova. Slična je tendencija i u ostalim nominativnim rečenicama s više subjekata, tj. one se gotovo uopće ne nalaze u funkciji izražavanja vremena/meteoroloških prilika i tek u rijetkim prilikama služe za izražavanje mjesta. Takve rečenice uglavnom ponavljaju istu semantičku strukturu pa ih je i teško očekivati u ulozi vremensko-prostorne odrednice s obzirom da takve odrednice i nije potrebno ponavljati nekoliko puta.

Gore navedeni primjeri i klasifikacija prilično precizno ukazuju na to da nominativne rečenice u pjesništvu I. Brodskoga najčešće pružaju vremenski i prostorni okvir pjesme, ali se na tome ne zaustavljaju nego u tom okviru pružaju dodatne nijanse kao što je tjelesno, duševno i emotivno stanje lirske subjekta. Posebno je važna njihova uloga u gradnji pjesničkih slika gdje se nominativne rečenice sa značenjem predmeta koje vidi lirski subjekt, a koje su najčešće nominativne rečenice što se pojavljuju u njegovu pjesništvu, upotpunjuju i elementima svijeta prirode – bilo da su to dijelovi nežive ili žive prirode (biljaka i životinja).

4. Što se tiče različitih kompozicijskih položaja u pjesmi, s obzirom na proporcionalno najveću količinu teksta u položaju između prve i posljednje strofe, ne iznenađuje da se upravo u tome položaju pronalazi najveći broj nominativnih rečenica. Međutim, promotri li se njihov položaj u strofi, dade se primijetiti kako se nominativne rečenice najčešće nalaze u prvome stihu. Također, što se tiče položaja u stihu, s obzirom na to da je najveći broj nominativnih rečenica neproširenih elementarnih afirmativnih, koje se najčešće nalaze u položaju na početku stiha, tako i u nominativnim rečenicama općenito prevladava taj položaj. S duljenjem rečenice pojavljuju se brojni tipovi opkoračenja, ali se ipak može zaključiti da nominativne rečenice, što se njihove kompozicijske

uloge tiče, najčešće otvaraju manje kompozicijske jedinice, tj. najčešće služe kao početak strofe. Kao sredstvo poentiranja Brodskij ih gotovo ne rabi, iako upravo zbog toga što u takvoj ulozi nisu česte mogu djelovati vrlo svježje i dojmljivo kao što je to slučaj u pjesmama *Приходит март. Я сызнова служу* (I, 36) i *К переговорам в Кабуле* (IV, 118). U ovim dvjema pjesmama nominativne se rečenice u svrhu poentiranja ipak rabe posve različito. U prvoj pjesmi posljednja strofa pjesme sastoji se od niza nominativnih rečenica (njih 5) koje svojom kratkoćom ostvaruju vrlo dinamičan izraz, a iako rečenicama “nedostaje” predikat, izražavaju određenu konačnost, sigurnost lirskoga subjekta u ono što govori – kao da nizanje samih subjekata bez predikata potvrđuje njihovu točnost (ono što je navedeno toliko je “istinito” da to ne treba “potvrditi” predikat). Slično se načelo ostvaruje i u pjesmi *К переговорам в Кабуле* iako pjesma završava samo jednom sugestivnom riječju/rečenicom *Мрак*.

Kolika je važnost nominativnih rečenica u kompoziciji, ali i u poruci pjesme, uočava se i po tome što Brodskij nominativne rečenice vrlo često grupira. Iako neke tipove nominativnih rečenica češće pronalazimo odvojene od drugih (nominativne rečenice s dvama subjektima), ipak najčešće susrećemo više susljednih nominativnih rečenica. Tako neke pjesme imaju čak i devet (ili više) nominativnih rečenica u nizu, kao npr. u pjesmi *Натюрморт* (Mrtva priroda); u njoj se gotovo cijeli osmi dio pjesme sastoji od nominativnih rečenica. Dakle, u cijelome tom osmom dijelu pjesme (pjesma se sastoji od deset dijelova od kojih se svaki sastoji od triju katrena) samo su dvije dvokomponentne rečenice, a jednokomponentne, nominativne rečenice kao da oslikavaju mrtvu prirodu na kojoj elementi slike (stablo, sjena, zemlja, monogrami i sl.) leže pasivno, upravo kao što je to i na slikama mrtve prirode. I dok dijelovi prirode (žive i nežive) kao da ne mogu ni biti drukčiji osim nepomični dijelovi slike, dotle čovjek može pa se njegova statičnost, nepomičnost, težina (koja se ne može ni pomaknuti ni odnijeti) mora dodatno naglasiti: Он неподвижен. Ни / Сдвинуть, ни унести. (Nepomičan je. Ni / Pomaknuti, ni odnijeti.) II, 424-425.

Zanimljivija je uporaba nominativnih rečenica i u četvrtome dijelu pjesme *Эклога 5-я (летняя)*, (Peta ekloga – ljetna). Na početku ovoga

dijela dvanaest je rečenica od kojih jedanaest nominativnih (riječ je o 25 stihova). Trinaesta rečenica započinje dijelom *И в латах кипящего самовара – / ужимки вытянутого овала, / шорох газеты, курлы отрывок* (I u štitu kipućega samovara – grimase izvučenoga ovala, šuštanje novina, zvuci podrigivanja) koji, iako dvokomponentan, napominje formu jednokomponentne rečenice, a potom prelazi u nesumnjivo dvokomponentan dio: *...из гостиной доносится четкий «чирик»;* / (...iz primaće čuje se jasni “vrapčić”...), da bi sama pjesma do kraja bila nastavljena dvokomponentnim rečenicama (osim jedne rečenice), tj. sa sedam dvokomponentnih rečenica (27,5 stiha). Kompozicijski trinaesta rečenica “pretapa” prvi dio četvrtoga dijela *Ekloge*, koji je zasićen nominativnim rečenicama, u drugi dio četvrtoga dijela *Ekloge* u kojemu se od nabiranja stvari i zbivanja⁷ prelazi u nabiranje različitih vrsta djelovanja, bilo živih bilo neživih (konkretnih i apstraktnih) subjekata u prostoru.

U pjesmi *Чаenumie* (Ispijanje čaja) niz je od šest nominativnih rečenica (cijela četvrta strofa) koje opisuju fotografiju što ju je izvjesni Petrov, o čijoj smrti doznajemo u prethodnoj strofi, darovao voljenoj ženi. Ta bespredikatska strofa doima se poput pauze, trenutka tišine u kojemu ljudska svijest zamjećuje samo vidljivo i ne udubljuje se u značenja.

Nominativne rečenice igraju važnu ulogu i u pjesmi *Римские элегии* (*Rimske elegije*). Pjesma se sastoji od dvanaest dijelova (strofa). Njih osam započinje nominativnom rečenicom koja u kompozicijskome smislu služi kao veduta Rima. Iz te se vedute razvija tekst o odnosu lirskoga subjekta i grada.

Sličan, ali ipak drukčiji pristup nalazimo u pjesmi *Мексиканский романсеро* (Meksikanski romancero). Ova je pjesma sva sastavljena od izmjene jednokomponentnih nominativnih i dvokomponentnih rečenica. Takva sintaksna struktura ostvaruje dinamičnu interakciju između prostora u kojemu se lirski subjekt nalazi i predmetâ što ih lirski subjekt vidi s njegovim razmišljanjima i asocijacijama.

7 Jednom osobinom pjesništva I. Brodskoga smatra se promatranje prostora i stvari koje ga okružuju te njihovo nabiranje.

6. Zaključno se može reći kako autorici ovoga priloga nije poznato da je provedeno sustavno istraživanje o korpusu nominativnih rečenica u djelima drugih pjesnika pa je teško govoriti o osobitostima uporabe nominativnih rečenica u I. Brodskoga. Također, još uvijek nije do kraja razriješeno pitanje položaja nominativnih rečenica u prozi i u poeziji, a pitanje je kada ga je, kako i je li ga uopće moguće riješiti.

Ipak se daje reći da ih Brodskij rabi relativno često i da je za njih, kao i za druge tipove rečenica u njegovoj lirici, karakteristična vrlo složena sintaksna struktura. Iako u Brodskoga prevladavaju neatribuirane elementarne afirmativne rečenice (dakle, nominativne rečenice s jednim subjektom), u njegovu su pjesništvu važne složene nominativne rečenice, ne toliko nominativne rečenice s više glavnih članova (subjekata) koliko upravo elementarne nominativne rečenice s različitim tipovima atribucije (participske konstrukcije, zavisne surečenice).

Analizirajući semantiku tih rečenica, dolazi se do zaključka da se značenja u njima mogu svesti na ograničeni skup (22 semantička gnijezda) te da se neka značenja susreću znatno češće od drugih. Iako se vrijeme, mjesto i meteorološke odrednice susreću iznimno često, ipak značenje predmeta što ih primjećuje lirski subjekt zauzima ukupno prvo mjesto i susreće se nešto češće od oznake vremena. Iznimno rijetko nominativne rečenice upućuju na religiju, hranu ili odjeću. Makar neke tipove nominativnih rečenica češće pronalazimo odvojene od drugih (nominativne rečenice s dvama subjektima), ipak se može reći da su one najčešće grupirane.

Njihova je uloga u kompoziciji važna; to se daje vidjeti i iz same brojnosti ovoga tipa rečenica u opusu I. Brodskoga. Iako ih vrlo često susrećemo u centralnome dijelu pjesama, ipak se može reći da one na neki način funkcioniraju kao uvod – bilo u pjesmu, bilo u strofu (što je češći slučaj). Iznimno se rijetko rabe u bilo kojoj realizaciji na kraju pjesme ili strofe, što znači da je njihova zaključna snaga, tj. snaga poentiranja, ili vrlo mala ili ih sam Brodskij u toj funkciji ne rabi.

Osim kompozicijske uloge kao uvoda u pjesmu ili dijelove pjesme nominativne rečenice ostvaruju i neke druge uloge. Kako tim rečenicama nije svojstvena kategorija vremena, odnosno kako se one percipiraju

kao rečenice koje postoje samo u prezentu (međutim, to je prezent koji je istodobno i “prava sadašnjost”, ali i sadašnjost koju je moguće relativizirati tako da znači “svevremenost”), one ostvaruju određeni odmak od pozicioniranja pjesme u nekome fiksiranom vremenu istodobno naglašavajući upravo komponentu “svevremenosti”, dok u isto vrijeme gubitak predikata ostvaruje direktnu vezu sa subjektom.

Također, nepostojanje predikata utječe i na odnos nominativnih rečenica prema kategorijama vida i načina. Kako je većina rečenica kojima se služimo u govoru dvokomponentna, one sadrže gore nabrojene kategorije pa se u jednokomponentnim rečenicama njihov nedostatak osjeća kao “minus postupak”, odnosno, kako kaže J. Lotman (prema Užarević, 1991., 29), izostanak elementa dobiva značenje tek ako se doživljava na pozadini svoje strukturne izraženosti. Dakle, jednokomponentnost rečenice u odnosu prema dvokomponentnim rečenicama djeluje tako da osvješčuje postojanje kategorija koje nedostaju u jednokomponentnim rečenicama te čini da takve rečenice percipiramo kao izražajnije, a time nerijetko i “sadržajnije”.

Kakva je razlika u nominativnim rečenicama u umjetničkoj uporabi jezika, bilo poetskoj bilo proznoj, od uporabe nominativnih rečenica u neumjetničkoj porabi jezika? To je svakako pitanje na koje možemo odgovoriti istom poslije iscrpnijega proučavanja. Moguće je da poraba nominativnih rečenica u poeziji ima veze s “lirskom bezvremenosti”, odnosno “svevremenosti” (Užarević, 1991., 40). Kako kaže Užarević (1991., 40), “u lirici nema igre vremena, tj. smjene vremenskih perspektiva; stvari se tu ne događaju u vremenu, već se vrijeme događa u stvarima”. Možda se upravo ovim može objasniti zašto se u lirskoj poeziji ovakav tip rečenica doima, barem u Brodskoga, tako “prirodno”. Predikativnost koja im je svojstvena – “jest”, dubinska je predikativnost svake lirske pjesme – “jest”. To će reći da je dubinski predikat pjesme najčešće moguće izraziti upravo tim glagolom. Drugim riječima, stih “modelira vječnost” (Šapir, 1995., 49).

Dijelom je riječ i o tome da “nominalni stil” (Bićentić, 2003.) dovodi do određene neutralizacije pojedinih pokazatelja: vremena, lica, modalnosti itd. Bićentić se slaže s Radovanovićem da takvi iskazi mogu biti

statični, tj. u njima agens lako može biti anonimiziran, objekt neiskazan, vrijeme neeksplicirano itd.

Što se njihove uloge u poeziji I. Brodskoga tiče, može se zaključiti da ovaj pjesnik vrlo vješto rabi takve mogućnosti koje do njegova vremena nisu bile ni naslućene. Onako kako dinamizira druge sintaksne elemente opozicijom postojanje – nepostojanje (primjerice u slučaju sintaksnih granica na krajevima stiha), tako i u slučaju nominativnih rečenica na opoziciji postojanje – nepostojanje predikata obogaćuje međurečenični dinamizam koji može ostvarivati različite uloge.

Izvori i literatura

- BRODSKIJ, I. (2001.) *Sočinenija Iosifa Brodskogo*, tom. I – VII, Sankt-Peterburg.
- BELOUSOV, V. N. et al. (2002.) *Kratkaja russkaja grammatika*, Moskva.
- BOŽIĆ, R. (2007.) *Rečenica i stih u poeziji I. Brodskog*, doktorska disertacija, Zagreb.
- DOZOREC, Ž. (1993.) “Ritmiko-sintaksičeskie formuly v russkoj lirike konca 19 – načala 20vv”, *Očerki istorii jazyka russkoj poeziji 20. v. Grammatičeskie kategorii. Sintaksis teksta*, Moskva.
- GASPAROV, M. L. (1995.), “Lingvistika stiha”, *Slavjanskij stih, stihovedenie, lngvistika i po'etika*, Nauka, M, 5-17.
- *Russkyj jazyk pod red*, Filin (1979) F. P. Moskva.
- *Grammatika russkogo jazyka* (1960.) tom II., Izdatel'stvo Akademii Nauk SSSR, Moskva.
- JAKOBSON, R. (1987.) *Raboty po poetike*, Moskva.
- KATIČIĆ, R. (1991.) *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*, Zagreb.
- KOVTUNOVA, I. I. (1986.) *Poetičeskij sintaksis*, Moskva.
- KULLE, V. (1992.) “The Linguistic reality in which we all exist”, *Essays in Poetics*, Keele, Vol. 17, No 2, str. 72-85.

- LOTMAN, J. M. (1969.) *Struktura hudožestvennogo teksta*, Moskva.
- PRANJIĆ, K. (1968.) *Jezik i književno djelo*, Školska knjiga, Zagreb.
- PRANJKOVIĆ, I. (1984.) *Koordinacija u hrvatskom književnom jeziku*, SNL, Zagreb.
- PRANJKOVIĆ, I. (1996.) "Funkcionalni stilovi i sintaksa", *Suvremena lingvistika*, god. 22, sv. 1-2, br. 41-42, Zagreb, str. 519-527.
- PRANJKOVIĆ, I. (1995.) *Sintaksa hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb.
- SKULAČEVA, T. V. (1995.) "Lingvistika stiha: struktura stihotvornoj stroki", *Slavjanskij stih, stihovedenie, lngvistika i po'etika*, Nauka, Moskva, str. 18-23.
- SOKOLOVA, L. A. (1980.) "Neopredelenno-subjektne predloženi-ja v ruskom jazyke i poetike A. Bloka", *Obraznoe slovo A. Bloka*, Moskva.
- ŠAHMATOV, A. A. (2001.) *Sintaksis ruskogo jazyka*, Москва.
- ŠAPIR, M. I. (2003.) "Tri reformy ruskogo stihotvornogo sintaksi-sa", *Voprosy jazykoznanija*, 3, str. 31-78.
- ŠVEDOVA, N. Ju. – LOPATINA, V. V. et al. (2002.) *Kratkaja ruskaja grammatika*, Moskva.
- TOMAŠEVSKIJ, B. V. (2001.) *Teorija literatury: Poetika*, Moskva.
- UŽAREVIĆ, J. (1991.) *Kompozicija lirske pjesme*, Zagreb.